

Planeet van de retoriek

Volgens *Planet of the Humans* is de duurzame energietransitie een hoax, en de milieubeweging gecorrumpeerd door het grote geld. De milieubeweging is woedend, maar krijgt eigenlijk een koekje van eigen deeg.

Dat *Planet of the Humans* velen woedend maakt, is precies de bedoeling van Michael Moore, de drijvende kracht achter deze documentaire, die gratis op zijn Youtube-kanaal te zien is. Maar dat het juist Moore is die deze frontale aanval op de milieubeweging opent, maakt het voor velen extra kwetsend. De maker van *Fahrenheit 9/11* en *Bowling for Columbine* was altijd de kampioen van links die het rechtse establishment tegen de schenen schopt. Maar nu zet Moore al zijn overgewicht achter een documentaire die invloedrijke milieuclubs als de Sierra Club en 350.org een knietje geeft.

De vraag is: serveert *Planet of the Humans* de milieubeweging hier niet een koekje van eigen deeg? Gebruiken de makers niet dezelfde truckendoos die eerder de makers van documentaires als *Gasland* of *Into Eternity* veel prijzen en bewondering opleverde?

Planet of the Humans betoogt, dat de transitie naar duurzame energie slechts *greenwashing* is voor grote bedrijven die op de oude voet verder willen. Presentator Jeff Gibbs stelt dat de Sierra Club – ongeveer de Amerikaanse Vereniging Natuurmonumenten – op schoot zit bij miljardairs als Michael Bloomberg, en miljoenen dollars heeft aangenomen van een bedrijf dat met *fracking* naar gas boort. Al die zonnepanelen en windturbines en biomassa-centrales zouden een rookgordijn zijn om ons het zicht te benemen op 'het enige wat ons zou kunnen redden: greep krijgen op onze ongebreidelde menselijke aanwezigheid en consumptie.' Maar minder mensen op aarde, die minder consumeren, aldus Gibbs, dat is slecht voor de winst van grote bedrijven, dus daar heeft de milieubeweging het niet over.

De grondtoon van de documentaire is een bijna feitenvrije afwijzing van alle technologie. Gibbs laat Nina Jablonski, een antropologe van Penn State University zeggen: "Zoeken naar technologische oplossingen zal ons simpelweg op een nieuw niveau van rampzaligheid brengen." Dat is een vrij wankel onderbouwing voor de stelling dat overbevolking een probleem is. Maar het raakt blijkbaar een open zenuw, want critici deden dit meteen af als 'imperialistisch', en klimaatactivist Ketan Joshi zei er dit over: "De film voert een stoet van uitsluitend witte Amerikanen op, de meesten man, die benadrukken dat de planeet haar bevolking moet verminderen. Er wordt niets gezegd over welke mensen op de wereld moeten ophouden met neuken, maar op grond van de demografie van de mensen die dit eisen, kunnen we dat wel raden."

Een belangrijk thema van de documentaire is, dat zonnepanelen en windturbines méér CO₂-uitstoot zouden veroorzaken dan ze besparen. Zulke beweringen zijn te fact-checken, en uit alle life-cycle analyses blijkt, dat windturbines en zonnepanelen op zich wel degelijk veel meer CO₂-uitstoot voorkomen dan nodig is voor hun productie en onderhoud. Pas als zon en wind een groot deel van alle elektriciteit moeten gaan leveren, is steeds meer gas-gestookt back-up vermogen nodig om te compenseren voor de grillige pieken en dalen in zon en wind. Geheel in de stijl van Michael Moore walst *Planet of the Humans* over zulke context heen en beperkt het zich tot one-liners, suggestieve beeldtaal en provocaties.

Je zou allicht in de verleiding komen om je te verkneukelen over deze familieruzie: nu merken ze eens hoe het voelt als Michael Moore de andere kant op gaat trappen. Bill McKibben, een milieuactivist van 350.org die hier als kop van Jut fungeert, twitterde dan ook: 'Ik ben gewend aan onophoudelijke aanvallen door de fossiele industrie, en ik heb m'n best gedaan om een leven lang doodsbedreigingen van rechts-extremisten te negeren. Aangevallen worden door anderen die

zichzelf als milieuactivisten beschouwen doet meer pijn.'

Bij nader inzien valt er inderdaad weinig te lachen over de retoriek in dit debat. De demagogie van *Planet of the Humans* zou bij de neutrale toeschouwer precies dezelfde irritatie op moeten wekken als veel wat de milieubeweging de afgelopen decennia verkondigde over gentech, pesticiden en kernenergie. Feiten, context en nuance doen er minder toe dan de kijker of lezer meetrokken in een pakkend verhaal. Ted Nordhaus van het 'ecomoderistische' Breakthrough Institute noemde *Planet of the Humans* op zijn website 'het spiegelbeeld van de desinformatie die de anti-kernenergiebeweging decennia lang heeft uitgevent.'

Een veel geprezen voorbeeld van dat laatste is de documentaire *Into Eternity*, over de bouw van Onkalo, de ondergrondse eindberging voor kernafval. Maker Michael Madsen spreekt hierin tot onze afstammelingen over 100.000 jaar, om ze te waarschuwen voor 'het vuur dat daar tot in eeuwigheid zal branden'; voor de plek 'die je je voor altijd moet herinneren te vergeten.' Kijkers getuigden diep onder de indruk te zijn van deze film, maar dat is vooral te danken aan hoe handig Madsen met kleur- en geluidseffecten hun emoties bespeelt. Het feit dat nucleair afval – anders dan asbest, lood of cadmium – juist *niet* eeuwig gevaarlijk blijft, maar al na een eeuw 90% van z'n radioactiviteit kwijt is, en na een paar duizend jaar nauwelijks gevaarlijker is dan natuurlijk uraniumerts – dat zal de kijker van Madsen niet te weten komen.

Toch is van de fact-checkers weinig vernomen nadat *Into Eternity* uitkwam. De film is in 2010 vertoond op het Idfa-festival en in 2014 op tv uitgezonden door de Ikon, en wordt nog steeds opgevoerd als argument dat het probleem met kernafval principieel onoplosbaar is.

Karsten de Vreugd, samen met Hidde Boersma maker van de pro-gentech documentaire *Well Fed* vindt dat er met twee maten gemeten wordt: "Als je tegen gentech of tegen kernenergie bent, kun je zo ongeveer roepen wat je wilt, maar als je daar tegenin gaat, dan moeten alle feiten kloppen." Boersma: "Laten we reëel wezen: documentaires maken is een links-liberale hobby. Kijk maar op Idfa. Ik ken zeker tien anti-gentech films, die zijn allemaal wel zo'n beetje uit hetzelfde hout gesneden."

Well Fed is het verhaal van een moleculair bioloog (Boersma) die gelooft in de voordelen van genetische modificatie van landbouwgewassen, en zijn beste vriend (De Vreugd) die bijna alleen maar linkse en milieubewuste vrienden heeft en 'dus' ook tegen gen-tech is. Uiteindelijk gaan ze samen in Bangladesh kijken hoe succesvol de toepassing van gentech daar uitpakt.

Als je zo tegen de progressieve hoofdstroom in gaat, stuit je op weerstand. Hun film was eerst geaccepteerd door het festival *Movies that Matter*, maar zodra de organisatoren beseften wat de strekking was, werd deze alsnog afgewezen. De Vreugd: "We konden niet eens een zakelijke rekening openen bij de Triodos bank, omdat ze 'geen steun verlenen aan gentech'. Lachwekkend." De kritiek op *Well Fed* ging volgens Boersma vooral over wat er niet in voorkomt: "Ik krijg altijd het verwijt: jij pakt één succesvol project in Bangladesh als voorbeeld, maar waarom heb je het niet over Monsanto en Round-Up?"

Maar daar ben ik wel achter gekomen bij het maken van *Well Fed*: je kunt in een documentaire eigenlijk helemaal niet zo veel vertellen. Je moet de informatie heel voorzichtig doseren, want de kijker kan niet even terugbladeren. Een flinke docu bevat ongeveer even veel informatie als een artikel van 1500 woorden (iets korter dan dit artikel, aj)."

Into Eternity bevat een curieus moment: nota bene een voorlichtster van de Zweedse organisatie voor nucleair afval beweert, dat je vanaf nu de komende twintig jaar drie kernreactoren *per dag* zou moeten opstarten om China en India met kernenergie van elektriciteit te voorzien. Dat komt neer op in totaal bijna 22.000 nieuwe kernreactoren. Dit getal van drie per dag slaat nergens op, maar Madsen filmt het en knipt daarna meteen het interview af.

Is een documentairemaker het niet aan zijn publiek verplicht om zulke feitelijke miskleunen te verwijderen, of op zijn minst in de film zelf ter discussie te stellen? Boersma: "Ik zou dat er niet in

laten zitten, dat soort dingen wilde ik echt voorkomen in *Well Fed*."

De Vreugd: "Er zijn makers die daar heel puur in zijn, ik sta daar wat anders in. Ik zie een documentaire als een beginpunt om het ergens over te hebben. Als de camera draait, dan is dat de waarheid die op dat moment gemaakt wordt. Dus ik zou het er, denk ik, wel in gelaten hebben."

Je kunt je in theorie een wereld vol rationalisten voorstellen, die liefst documentaires krijgen voorgeschoteld in de vorm van een technische briefing. Maar bij de meeste echte mensen komt informatie pas echt binnen in de vorm van een meeslepend verhaal. En dat verhaal vatten ze dan op als de hele werkelijkheid en niets dan de werkelijkheid. Boersma: "Het is ongelooflijk hoeveel waarde mensen aan een documentaire hechten. Met *Well Fed* heb ik meer emoties aangewakkerd dan met tien jaar lang journalistieke artikelen schrijven."

Uiteindelijk komt het neer op iets bijna ongrijpbaars, de intellectuele integriteit van de maker. Die creëert met camera, microfoon en een arsenaal aan audio- en video-gereedschap altijd een eigen werkelijkheid. Is dat de werkelijkheid waarin je je kijkers naar eer en geweten mag laten geloven? In die zin serveert *Planet of the Humans* de milieubeweging een koekje van eigen deeg. De retorische wapens die de milieubeweging decennia lang zonder scrupules heeft ingezet tegen grote bedrijven, 'foute' wetenschap en rechtse politici, worden nu een keer tegen henzelf gebruikt, en vreemd genoeg is men zwaar geschokt.

Inmiddels heeft Josh Fox, maker van *Gasland*, opgeroepen om *Planet of the Humans* van YouTube te verwijderen. Dat is ironisch, aangezien *Gasland* ook bepaald geen toonbeeld van nuance is en zich bedient van hetzelfde retorische arsenaal. De Vreugd: "Sinds wanneer heeft 'links' zulke lange tenen?"

Langs de retorische meetlat: Well Fed,
2017, door Hidde Boersma en Karsten de Vreugd

Well Fed betoogt dat gentech in de landbouw wel degelijk kansen schept en voordelen oplevert, zeker ook voor ontwikkelingslanden. *Well Fed* volgt de persoonlijke ontwikkeling van iemand die aanvankelijk zeer sceptisch staat tegenover gen-tech, maar door zijn vriend, een moleculair bioloog, tenslotte overtuigd raakt van het tegendeel. De kijker wordt geacht te geloven dat hij of zij daar *live* bij is, maar dat is grotendeels fictie. Boersma: "Die ontwikkeling heeft wel echt plaatsgevonden, maar in het jaar voordat we met filmen begonnen. Dus voor een deel zijn het inderdaad nagespeelde scènes."

Langs de retorische meetlat: Into Eternity,
2010, door Michael Madsen

Een 'mythische vertelling' over de eindberging voor hoog-radioactief afval, Onkalo. Deze eindberging, 450 meter diep in de Finse ondergrond van massief graniet, is nog in aanbouw, maar zal vanaf circa 2025 de eerste containers met kernafval opnemen. Hoe artistiek mag een documentairemaker zijn eigen waarheid inkleuren? Alle scènes in de tunnels zijn achteraf in een spookachtig blauw licht gezet: de kleur van de Cherenkov-straling die gebruikte splijtstofstaven in hun waterbassins afgeven. Sleutelende technici worden gefilmd in slow motion, beeldtaal voor: 'nu gaat er iets rampzaligs gebeuren'. De soundtrack bestaat grotendeels uit geluidseffecten van het genre griezelfilm, of klassieke treurmuziek. Over de interviews is een Oost-Duitse grauwsliuier gelegd, waardoor de experts er soms bij zitten als opgegraven lijken.

Langs de retorische meetlat: Gasland
2010, door Josh Fox

Deze documentaire zette in één keer de milieueffecten van *fracking* op de kaart, een vorm van gaswinning die in de jaren daarvoor in de VS een explosieve groei had doorgemaakt.

Gasland is vooral bekend geworden door de scène waarin stromend water uit de kraan in brand vliegt als iemand er een aansteker bij houdt. Iconisch, maar het bewijst niets. In sommige streken komt aardgas van nature veel in grondwater voor. Het is heel onwaarschijnlijk dat gas uit de diepte waarop *fracking* plaatsvindt in zo korte tijd het grondwater aan de oppervlakte heeft bereikt.

Bronnen (als achtergrond vd redactie, niet voor publicatie).

https://www.youtube.com/watch?v=QWM_PgnoAtA

Patrick Moore

<https://twitter.com/joshfoxfilm/status/1253572812591247360>

Planet of the Humans

<https://www.youtube.com/watch?v=Zk11vI-7czE>

<https://www.technologyreview.com/2019/11/06/102472/critics-blast-a-proposal-to-curb-climate-change-by-halting-population-growth/>

And a bunch of white people in the developed world saying population should be reduced is the definition of an imperialist framing. Arvind Ravikumar

<https://twitter.com/arvindpawan1/status/1191762962563969025?s=20>

Bill McKibben ,22 april:

I am used to **ceaseless harassment and attack** from the fossil fuel industry, and I've done my best to ignore a **lifetime of death threats** from right-wing extremists. It does hurt more to be attacked by others who think of themselves as environmentalists. [<https://350.org/response-planet-of-the-humans-documentary/>]

On 21 April, on the eve of Earth Day, a video was posted on YouTube – a documentary released and promoted by Michael Moore. It appeared to support discredited ideas like “population control” as a primary response to the climate crisis. (*An emphasis on population control is highly problematic, with some key scientists calling it “imperialist framing”*). 350.org rejects that premise and we focus our demands on other efforts as we fight for climate justice

<https://350.org/setting-the-record-straight-on-planet-of-the-humans/>

The treatment of renewables is a mirror image of the misinformation that the anti-nuclear movement has trafficked in for decades.

[<https://thebreakthrough.org/issues/energy/decarbonization-and-discontents?fbclid=IwAR2ovT3qfUTO6nTjj2nPJhez24bimUdX5kMWRg7j5Yip2--ZltgECPyO3HU>]

Ketan Joshi

The film features a parade of – solely – white Americans, mostly male, insisting the planet has to reduce its population. There is no information provided on which people in the world need to stop fucking, but we can take a guess, based on the demographics of the people doing the asking. [<https://ketanjoshi.co/2020/04/24/planet-of-the-humans-a-reheated-mess-of-lazy-old-myths/>]

into eternity

<https://www.youtube.com/watch?v=ayLxB9fV2y4>